

I. IŠ UGDYMO MINTIES ISTORIJOS

MAGDALENA KARČIAUSKIENĖ

MOKYTOJO PROBLEMA LIETUVOJE (1918–1940)

Lietuvos respublika paveldėjo įvairiapusiškai sunykusią liaudies švietimo sistemą. Mokyklų buvo mažai, jos neatitiko laikmečio ir krašto poreikių, materialinė bazė skurdi. Todėl mokyklų tinklo plėtimas, visos švietimo sistemos ir ugdymo krypties pertvarka buvo viena iš pagrindinių Lietuvos problemų. Reikėjo nedelsiant visą jaunosios kartos ugdymo sistemą reformuoti atsižvelgiant į tautos dvasią, tradicijas, krašto ekonominius-kultūrinius poreikius ir naujausius pasaulinės pedagogikos bei švietimo sistemos pasiekimus.

Todėl nuo pirmųjų nepriklausomybės įtvirtinimo metų daug dėmesio buvo skirta švietimo reformų problemoms, stengtasi, kad mokykla taptų moderni ir neatsieta nuo tautos. Mokyklos reformų sėkmę sąlygojo keletas faktorių. Vienas iš kertinių buvo mokytojo problema.

Bendri bruožai mokyklų reformai Nepriklausomoje Lietuvoje analizuoti /1/. Šiame straipsnyje pateiksime tik mokytojo problemą, kurią reikėjo spręsti kiekybiniu ir kokybiniu aspektu. Mokytojo asmenybė, jo parengimas ir pedagoginiai sugebėjimai jaudino lietuvių tautą dar carizmo priespaudos metu ir net anksčiau. Lietuvos švietėjai, o vėliau ir pedagogai profesionalai šį klausimą įvairiapusiškai nagrinėjo /2/.

Buvo pabrėžiama, kad mokytojas yra pagrindinė liaudies švietimo figūra. Nuo jo daugiausia priklauso ir mokyklų reformų sėkmė. Rengiantis paskutinėjai Lietuvos respublikos mokyklos reformai, žinomas lietuvių pedagogas J. Geniušas rašė: „Jeigu kas mano, kad reforma vyks tiksliai leidžianmais cirkuliarais, įsakymais, centre surašytais planais ir programomis, tas labai klysta. Mokyklos darbe mokytojo asmenybė turi lemiamą reikšmę, nuo jos darbo ir entuziazmo priklauso visi darbo vaisiai” /3/.

Mokytojo asmenybei, jo pašaukimui, pedagoginiam parengimui ir sugebėjimui dirbti, jo poveikiui tautinei mokyklai tobulinti daug dėmesio skyrė tokie žinomi to meto pedagogai, kaip S. Šalkauskis, A. Maceina, J. Vabalas-Gudaitis, J. Laužikas, A. Vokietaitis ir kt. Antai, S. Šalkauskis, analizuodamas mokytojo asmenybę, ypač pabrėžia mokytojo pedagoginę meilę (eros), pedagoginę dorovę (ethos) ir mokytojo visuomeninį nusiteikimą. Mokytojo veiklą jis laiko pagrindine sėkmingo ugdomojo darbo sąlyga.

J. Vabalas-Gudaitis mokytojo pašaukimą nusako kaip pastovų patraukimą „prie tam tikros srities darbų, kurie turi visuomeninę reikšmę, kuriais siekiama aukštesnio idėjinio tikslo /.../. Pašaukimas – tai socialinės pareigos supratimas /.../, tai pasirinkamo darbo suderinimas su savo pasirinktais gabumais” /4/. J. Vabalas-Gudaitis nurodo, kad „pedagogą į darbą šaukia socialinis poreikis, panašus į motinos potraukį. Pašaukimas padaro pedagogo širdį jautrią. Be pedagoginio pašaukimo negali būti ir pedagoginio talento, kuris ”reikalauja savo įgimtus gabumus derinti su vaiko biosocialiniais reikalavimais, su gyvenimo tikslais bei idealais, ” /5/. Įvairiais aspektais pedagogo asmenybės koncepciją, jos ryšį su mokyklų reformos problema siejo J. Laužikas. Jis nurodo, kad besikuriančiai jaunai lietuviškai mokyklai ypač svarbu mokytojo asmenybė ir pedagoginė kompetencija, nuolatinis veržlumas. Mokytojas turi tapti pagrindine švietimo reformos figūra. Mokykloje pedagogas turi skleisti Meilę, Gėrį, Grožį ir Šventumą /6/.

Mokytojo asmenybės ir pedagoginių sugebėjimų poveikį humaniškiems pedagoginiams santykiams ir palankiam psichologiniam klimatui susidaryti ugdymo procese plačiai atskleidė A. Šerkšnas /7/. Įvairiomis progomis apie tai kalbėjo M. Pečkauskaitė-Šatrijos Ragana, V. Storosta-Vydūnas ir kt.

Laikotarpio pabaigoje vis plačiau keliami kontingento atrankos pedagogų rengimo įstaigoms problema, nors išsamiau teoriškai ir praktiškai šio klausimo išspręsti nespėta.

Taigi, pedagogui buvo keliami nemaži reikalavimai, pedagogas buvo gerbiamas. Tačiau sunkus praeities paveldas trukdė (ypač pradžioje) išspręsti pedagogo parinkimo ir parengimo problemas.

Taigi, kokia buvo mokytojų sudėtis ir kaip jie buvo rengiami? Plačiau paliesame pradinę, kaip masiškiausią, mokyklą, o taip pat bendrais bruožais nusakysime ir vidurinės mokyklos mokytojo padėties ir rengimo klausimus.

Pradinės mokyklos mokytojas. Karo metu pradinių mokyklų mokytojai buvo išblaškyti. Vokiečių okupacijos metais, išskyrus trumpalaikius kursus, mokytojų niekas nerengė. Neišsprendė šios problemos ir 1918 m. Kaune įsteigta „Saulės” mergaičių bei Vilniaus „Ryto” mokytojų seminarijos. Todėl nuo pirmųjų Lietuvos valstybės susikūrimo metų pradinės mokyklos mokytojo problema buvo labai opi kiekybiniu ir kokybiniu požiūriu. Kvalifikuoti mokytojų kadrai nespėjo augti tokiu tempu, kokio reikalavo mokyklos ir mokinių skaičiaus augimas. Todėl mokytojų buvo ne tik mažai, bet ir žemas jų

pasirengimo lygis. Pagal 1919 m. Švietimo ministerijos duomenis 1918–1919 m.m. pabaigoje pradinėje mokykloje dirbo 1232 mokytojai, kurie skirstomi taip: 621 mokytojas pirmos kategorijos ir 611 – antros /8/. Pirmajai kategorijai priklausė tie mokytojai, kurie turėjo visą pedagoginį pasirengimą arba buvo baigę 2 mokytojų seminarijos kursus, keturias vyrų ir penkias moterų gimnazijos klases arba kitu būdu įsigiję tam lygų mokslą. Antrajai kategorijai priskiriami mokytojai-padėjėjai, turį ne mažesnę, kaip pradinės mokyklos išsilavinimą.

Net dirbant panašaus lygio mokytojams dėl mokytojų stokos 1923.01.01 buvo 91 vakuojanti mokykla (daugiausia Telšių ir Seinų apskrityse) /9/.

Mokytojų rengimas ir jų kvalifikacijos kėlimas vyko dviem keliais: a) atgaivinant senas ir kuriant naujas mokytojų seminarijas ir b) organizuojant kursus. 1919 m. atgaivintos mokytojų seminarijos Panevėžyje ir Marijampolėje (vietoje Veiverių mokytojų seminarijos). 1920 m. įkurta mokytojų seminarija Šiauliuose. Iš viso mokinių minėtose seminarijose buvo: 1918 m. – 90; 1919 m. – 170; 1920 m. – 320; 1921 m. – 570 /10/. Pirmoji mokytojų seminarijų laida buvo tik 1922 m.

Spartesnis mokytojų trūkumo likvidavimas nagrinėjamojo laikotarpio pradžios metu buvo galimas tik mokytojų kursais. Iš pat pirmųjų respublikos susikūrimo metų veikė dviejų rūšių kursai: a) mokytojų kvalifikacijai kelti ir b) mokytojams parengti.

Pirmojo tipo kursus vasaros mėnesiais rengė mokytojų organizacijos. Jų lankymas buvo privalomas mokytojams-padėjėjams, norintiems toliau likti mokytojo darbe. 1919 m. vasarą tokie kursai veikė 11 vietų. Juos lankė 1006 pradinių mokyklų mokytojai (81,7% visų pradinės mokyklos mokytojų) /11/. Tokie kursai buvo organizuojami ir vėliau. Pvz., 1922 m. vasarą jie vyko 12-je vietovių su 837 klausytojais /12/.

1919 m. rugsėjo mėn. buvo patvirtinti pradinių mokyklų mokytojams rengti vienerių metų kursų įstatai. Jie numatė tokius kursus 1919/20 mokslo metais įsteigti Marijampolėje, Kaune, Šiauliuose, Panevėžyje, Jurbarke, Telšiuose, Ukmergėje ir Rokiškyje. Kursai numatomi steigti prie mokytojų seminarijų ir aukštesniųjų (t.y. gimnazijų) mokyklų. Į kursus priimami asmenys nuo 16 metų ir turį ne mažesnę kaip 3 gimnazijos klasių išsilavinimą.

Neturintys tokios išsilavinimo privalėjo laikyti stojamuosius egzaminus. Baigę tokius kursus, turėjo gauti mokytojo, padėjėjo vardą ir teisę dirbti pra-

dinėje mokykloje. Po dviejų metų praktikos ir išlaikę egzaminą iš dviejų mokytojų seminarijos kursų gauna jaunesniojo mokytojo vardą. Kursuose nustatyta tokia savaitinė pamokų lentelė: tikyba 2 val., lietuvių kalba 6 val. teorijos ir 2 praktikos pamokos, aritmetikai 4 val. teorijai ir praktikos pamokos, gamta 5 val., pedagogika ir didaktika 3 val., geografija 3, istorija 4, dailė ir jo metodika 2, piešimas 3, muzika ir dainavimas 4, gimnastika ir žaidimai 2 sav. valandos /13/.

Pakoregavus šiuos įstatus 1921 m. pavasarį Švietimo ministerija paskelbė mokytojų kursams rengti taisykles. Kursų programos projektui parengti Lietuvos mokytojų profesinės sąjungos centro valdyba sudarė iš patyrusių pedagogų komisiją (M. Biržiška, A. Purėnas, A. Busilas, J. Norkus, V. Ruzgas). Komisija rekomendavo į kursus priimti baigusius ne mažiau kaip dvi gimnazijos klases. Tačiau kursai turėtų tęstis 3 semestrus. Kursų programa numatyta ne mažesnė už dviejų mokytojų seminarijos kursą. Į ją siūlyta įtraukti bendrojo lavinimo dalykai ir pedagoginis-psichologinis parengimas, vaiko anatomija ir fiziologija, dalykinės metodikos, mokyklos darbo higiena ir suaugusių švietimo klausimai /14/.

Pagal Švietimo ministerijos patvirtintas taisykles į vienerių metų kursus buvo priimami vaikinai ir merginos ne jaunesni kaip 18 metų ir baigę ne mažiau kaip 3 vidurinės mokyklos klases. Vykdamą programą, buvo kai kurių nesminių skirtumų priklausomai nuo to, kur kursai vyko ir kas juos organizavo. Mokslas buvo nemokamas, kursantai gaudavo stipendiją.

Kursuose buvo išeinama 4 klasių vidurinės mokyklos programa ir pedagoginis parengimas. Baigę kursus ir išlaikę egzaminus gaudavo mokytojo padėjėjo vardą. 1921/22 mokslo metais veikė 10 tokių kursų /15/. Baigę tokius kursus per 3 metus turėjo išlaikyti egzaminus už du mokytojų seminarijos kursus ir gauti jaunesniojo mokytojo vardą.

1922 m. Steigiamojo seimo paskelbtame Pradžios mokyklos įstatyme nurodoma, kad pradinės mokyklos mokytojais gali būti baigę mokytojų seminarijas arba aukštesniąją mokyklą, jeigu jie yra išėję Švietimo ministerijos nustatytą aukštesniosioms mokykloms sutrumpintą pedagogikos kursą (20 par.). Taip parengtų mokytojų trūkstam, gali dirbti baigę ne mažiau kaip keturias aukštesniosios mokyklos klases. Kadangi tokių mokytojų trūko, kursai mokytojams rengti vyko toliau, tačiau reikalavimai jiems keliami didesni.

Nuo 1923 m. vietoj vienerių metų pradėti steigti dvejų metų mokytojų kursai, į kuriuos priimami asmenys, baigę ne mažiau kaip 4 vidurinės mokyklos klases, ne jaunesni kaip 16 metų. Kursuose išeinama pirmųjų dvejų metų mokytojų seminarijos programa. Mokslas nemokamas (buvę mokytojai-pađėjėjai gaudavo pusę mokytojo atlyginimo). Baigusieji kursus po dvejų metų praktikos gaudavo jaunesniojo mokytojo vardą.

Kursus steigdavo Švietimo ministerija arba visuomeninės organizacijos („Žiburio“, „Saulės“). 1923 m. tokie kursai buvo atidaryti prie 13 vidurinių mokyklų bei progimnazijų, t.y. tose vietose, kur nebuvo nei gimnazijos, nei kitos aukštesnės mokyklos ir kur jaunimas, baigęs 4 klases dėl lėšų stokos negalėjo mokytis tolesniuose miestuose. Todėl kursuose buvo nemaža jaunimo iš vargingesnių valstiečių. 1925/26 m.m. kursuose mokėsi 1111 žmonių, iš kurių 404 kursantai gavo stipendijas (128 buvę mokytojai gavo padidintą).

1925 m. Pradžios mokyklų įstatymas reikalavo, kad mokytojai būtų baigę mokytojų seminarijas. Tačiau kadangi tuo metu seminarijos buvo baigę tik dalis mokytojų, įstatyme nurodoma, kad mokytojais gali būti baigę ir du mokytojų seminarijos kursus ir turį 2–3 metus pedagoginės praktikos bei įsigiję mokytojų teises pagal Švietimo ministerijos nustatytą programą; taip pat baigę ne mažiau kaip 4 vidurinės mokyklos klases ir turį 3 metus praktikos; baigę mokytojų kursus iki 1918.XI.11 (išskyrus vokiečių okupacijos laikotarpį) arba baigę metinius mokytojų kursus ir turį trejų metų praktiką. Kadangi ir tokios kvalifikacijos mokytojų dar trūko, įstatymas leido laikinai mokytojauti baigusiems ne mažiau kaip 4 gimnazijos klases (20 par) /16/.

Todėl mokytojų rengimo ir kvalifikacijos kėlimo problema kursais buvo aktuali ir vėliau.

Sistemišgesnis mokytojų parengimas buvo mokytojų seminarijose. Iki 1923 m. buvo įsteigtos penkios Švietimo ministerijos seminarijos (Marijampolės 1919 m.; Panevėžio 1919 m., Šiaulių 1920 m., Telšių 1922 m., Tauragės 1923 m.) ir keturios privačios: Kauno „Saulės“ (1918 m.), išlaikoma „Saulės draugijos“ ir šelpiama švietimo ministerijos, Kėdainių (1923 m.), išlaikoma Lietuvos mokytojų profesinės sąjungos ir šelpiama Švietimo ministerijos; Kaune Lietuvių moterų Kultūros draugijos Mergaičių mokytojų seminarija (1921 m.), išlaikoma Šv. Vincento Pauliečio ir šelpiama Švietimo ministerijos ir žydų „Javnės“ mokytojų seminarija (1921 m.), įsteigta Kaune, o 1923 m. perkelta į Telšius /17/. Iki 1927 m. mokytojų seminarijų skaičius išaugo iki vie-

nuolikos (Kaune įsteigta privati Simono Daukanto ir Klaipėdos direktorijos mokytojų seminarija). Mokinių skaičius seminarijose nuolatos augo. Daugiausia jų buvo 1926/27 mokslo metais (1398). Iš to skaičiaus beveik pusė mokinių buvo vyresni negu 20 metų /18/. Tai rodo, kad į mokytojus eidavo daugiau subrendę iš vargingesniųjų sluoksnių jaunimas.

Iki 1922 metų mokytojų seminarijos dirbo pagal laikinus planus ir programas. Pvz., 1921/22 mokslo metams mokytojų seminarijų mokymo plane buvo numatyta 18 dalykų. Tai bendrojo lavinimo ir pedagoginiai dalykai su padidintu estetinio ciklo ir darbinio mokymo dalykų valandų skaičiumi. Pirmame kurse daug dėmesio skirta tikybos (4–6 pamokos), kituose kursuose po 2 savaitines pamokas (kaip gimnazijose). Pedagogikai ir psichologijai I-me kurse 2, II-me 2-3 ir III-IV kurse po 3 val. /19/.

1922 m. mokytojų seminarijų direktorių pasitarime buvo priimti stabilūs mokytojų seminarijų mokymo planai ir programos, kuriais vadovautasi per visą Lietuvos nepriklausomos respublikos egzistavimą. Pagal mokymo planą visuose keturiuose kursuose buvo nustatyta 156 sav. val.: I ir II kurse po 40, III – 42 ir IV – 34 sav. val. Buvo reikalaujama išėti visą bendrųjų dalykų aukštesniosios mokyklos (gimnazijos) kursą, tik skyrėsi dalykų pasiskirstymas, nedėstoma lotynų ir antroji užsienio kalbos. Greta bendrojo lavinimo vyko pedagoginis parengimas. Šie dalykai mokomi nuo pirmo kurso: I kurse psichologija (5 sav. pam.), antrame – pedagogika ir didaktika 10 sav. pam., trečiame – pedagogikos istorija ir pradinės mokyklos dalykų metodikos (lietuvių k. aritmetikos, aplinkos bei tėvynės pažinimo ir kt.). Nemaža laiko skiriama rankų darbams (12 sav. pam.), piešimui ir braižybai (10 sav. val.), dainavimui ir muzikai (12 sav. val.) ir fiziniam auklėjimui (12 sav. val.). Šie dalykai buvo einami visuose kursuose, daug dėmesio skiriama pratyboms, įgūdžiams susidaryti. Programose buvo nurodoma tik pagrindinės dalykų temos, duodant galimybę pačiam dėstytojui savarankiškai jas detalizuoti, suskirstyti pagal laiką ir klausimus. Todėl mokymo teorinis lygis, jo metodinė ir ideologinė kryptis daug priklausė nuo seminarijų pedagoginių kadro sudėties.

Po 1926 m. valstybinio perversmo pradėta vis labiau varžyti laisvesnė mintis mokytojų seminarijose. Todėl 1927 m. pavasarį Kėdainių mokytojų seminarija užsidarė.

Pažangūs mokytojai pasisakė prieš mokinių savarankiškumo varžymą mokytojų seminarijoje, prieš klusnių mokytojų-automatų rengimą. Antai buvęs

Kėdainių mokytojų seminarijos dėstytojas J. Geniušas rašė: „Jeigu mokytojas turės ugdyti pilnutines laisvai sąmoningas asmenybes, tai ir pats mokytojas turi būt tokia pat laisva /.../ asmenybe“ /20/. Panašių mokytojų ir mokinių nuotaikų buvo ir kitose mokytojų seminarijose. Nuo trečiojo dešimtmečio pabaigos mokinių skaičius seminarijose mažėjo. Pvz., 1931/32 m.m. jose buvo tik 833 moksleiviai (palyginti su 1926/27 mokslo metais sumažėjo 40%). Švietimo vadovybė nurodė dvi pagrindines mokinių mažėjimo priežastis: a) pradinėse mokyklose esąs mokytojų perteklius (baigusių seminarijas nesą kur įdarbinti) ir b) mokytojų rengimo sistemą reikia pertvarkyti ryšium su ruošiamąja mokyklos reforma. Pirmasis teiginys buvo nepagrįstas. Pati Švietimo ministerijos oficialioji spauda pripažino, kad 1933 metais iš esančių Lietuvoje virš 4000 pradinės mokyklos mokytojų tik apie 2000 buvo baigę mokytojų seminarijas. Kiti mokytojo cenzą įsigiję įvairiuose kursuose, ir gyvenimas reikalauja geresnio mokytojų parengimo /21/.

Buvo pagrįstų nuomonių, kad mokytojų seminarijos turinčios nemaža trūkumų, iš jų mokiniai išeina nepakankamai subrendę, kad mokytojus reikia ruošti universitete, duodant daugiau ir svaresnių mokslinių ir pedagoginių žinių /22/.

Dar 1926 m. Kaune vykusiame antrame kultūros kongrese buvo nurodoma, kad egzistuojančias mokytojų seminarijas reikia reorganizuoti į du koncentrus: bendrojo lavinimo (3–4 metai) ir specialaus parengimo (2–3 metai). Antrame koncentre, be specialaus parengimo, dar buvo siūloma studijuoti laisvai pasirinkus kokią nors mokslo šaką. Taip pat buvo nurodoma, kad mokytojų seminarijose turėtų dėstyti geri pedagogai, ypač pasireiškę pradinėse mokyklėse mokytojai, studijavę pedagoginius dalykus universitete ir kitais būdais nuolat keliantys savo pedagogines kvalifikacijas /23/.

Mokytojų parengimą pertvarkyti uždarant mokytojų seminarijas ir steigiant pedagoginį institutą galutinai sąlygojo pradinės mokyklos pertvarkymas į šešiametę. Todėl nuo 1933 m. rudens pradėti uždarinėti pirmieji mokytojų seminarijų kursai. 1936 m. išleista paskutinė mokytojų seminarijų laida, o 1935 rugsėjo 12 d. Klaipėdoje atidarytas dvimetis pedagoginis institutas. Kitais metais buvo numatytas įsteigti antras institutas Kaune arba kitur. Švietimo ministerijos apskaičiavimu, norint užpildyti mokytojų trūkumą, kas metai institutui tektų išleisti apie 170–180 mokytojų. Taigi į institutą tektų priimti tikrai apie 200 studentų, baigusių gimnaziją, taip pat cenzuotų pradinės mo-

kyklos mokytojų, turinčių 5 metų stažą, nors ir neturinčių atestato /24/. Antrasis pedagoginis institutas nebuvo atidarytas, o Klaipėdos pedagoginiame institute 1935/36 m.m. mokėsi 140 studentų (40 vyrų ir 100 moterų), iš kurių jį baigė 121, 1936/37 m. įstojo 154 studentai, iš kurių 1938 m. baigė 98 /25/. 1939 m. hitlerininkams užgrobęs Klaipėdą, institutas buvo perkeltas į Panevėžį, o Lietuvai atgavus Vilnių, 1939 m. gruodžio mėn. į Vilnių.

1939 ir 1940 m. instituto laidos nesiekė nei 100 (1938/39 m.m. II kurse buvo 98 studentai, 1939/40 – 95). Taigi institutas nepajėgė parengti reikiamo mokytojų skaičiaus. Todėl šalia likusios pilnai veikti Tauragės ir nepilnos Šiaulių mokytojų seminarijos teko naujai atidaryti 1938 m. seminarijas Ukmergėje ir Marijampolėje /26/. Tais metais priėmė tik į III kursą, baigusius ne mažiau kaip šešias gimnazijos klases, o nuo 1939 m. į I ir III kursą. Greta instituto veikiančios mokytojų seminarijos turėjo užpildyti pradinės mokyklos mokytojų trūkumą. Tačiau tai ne visai pavyko. 1940.01.01 visose pradinėse Lietuvos mokyklose dirbo 6480 mokytojų, iš kurių baigę pedagoginį institutą 303, neturinčių mokytojo cenzo 815 /27/.

Nors pedagoginis institutas neišsprendė pradinės mokyklos mokytojų parengimo problemos, bet patį jo įkūrimą ir egzistavimo faktą tektų laikyti teigiamu. Į institutą stoji geresnio pasirengimo ir labiau profesiskai apsisprendę žmonės. Mokymo plane pagrindinis dėmesys buvo skiriamas pedagoginiam parengimui ir dalykam, duodantiems šiam parengimui pagrindą ir kryptį (visuomenės mokslas, filosofija, bendroji bei amžiaus tarpinių psichologija, seminariniai ir praktiniai užsiėmimai), pedagogikos teorija ir istorija (paskaitos ir seminarai), atskirai dėstomos naujos pedagogikos srovės, mokyklinė teisė ir administracija, dalykinės metodikos, pedagoginė praktika. Jai atlikti buvo priskirta bazinė mokykla. Buvo dėstoma kalbos technika, muzikos bei dainavimo teorija ir praktika, rankų darbai, kūno kultūra, žemės ūkio pagrindai /28/.

Sudarant instituto mokymo planus, pagrįstai buvo atsižvelgta į pedagoginėje spaudoje bei mokytojų konferencijose keliamą klausimą, kad vyresniuose šešimiatėse mokyklos skyriuose vienam mokytojui dėstyti visus dalykus sunku. Todėl šalia visiems studentams privalomų dalykų buvo laisvai pasirenkamos dvi kryptys: lituanistikos (lietuvių kalba ir literatūra ir Lietuvos kraštotyra, Lietuvos istorija ir tautotyra) ir matematikos, gamtos ir žemės ūkio dalykų grupė.

Mokymo plane ne tik kruopščiai apgalvotos dėstomosios disciplinos, bet ir studijų organizavimo formos.

Klaipėdos pedagoginio instituto mokymo planas

Mokslų dalykų pavadinimas	Savaitinių val. skaičius							
	I sem.		II sem.		III sem.		IV sem.	
	t.	pr.	t.	pr.	t.	pr.	t.	pr.
A. Visiems studentams privalomi dalykai								
1. Lietuvių kalbos seminaras		1		1		1		1
2. Svetimos kalbos (anglų, prancūzų, vokiečių)	3		2		2		3	
3. Visuomenės mokslas							1	
4. Filosofija	3							
5. Bendroji psichologija	2		2					
6. Vaiko ir jaunuolio psichologija					2		2	
7. Psichologijos seminaras						2		
8. Psichologijos pratybos								2
9. Pedagogika (be didaktikos)	2		2		1			
10. Pedagogikos seminaras								2
11. Pedagogikos istorija	1		2					
12. Naujosios pedagogikos srovės						1		1
13. Didaktika	2		2		1			
14. Lietuvių kalbos metodika	2		2					
15. Skaičiavimo ir geometrijos metodika			3		1			
16. Tėvynės pažinimo, geografijos ir istorijos metodika			1		1			
17. Fizinio auklėjimo metodika			1		1			
18. Mokyklinė higiena								1
19. Mokyklinė teisė ir administracija								1

20. Mokyklinė praktika				5	5			
21. Mokyklinės oraktikos aptarimas				3	3			
22. Kalbos technika			1	1				
23. Muzikos teorija	2							
24. Dainavimas		2	2	2	2			
25. Instrumentinė muzika		2	2	2	2			
26. Paišyba		2	2	2	2			
27. Rankų darbai		2	2					
28. Kūno kultūra		2	2	2	2			
29. Žemės ūkio mokslų pagrindai			1	1				
30. Karinis parengimas								
		1						
Iš viso:	18	11	18	12	11	20	9	21

B. Privalomi, bet laisvai pasirenkami dalykai

a) lituanistikos dalykų grupė

1. Lietuvių kalba	2	2					
2. Lietuvių literatūra	1	1		2		2	
3. Lietuvių kalbos ir literatūros seminaras				1		1	2
4. Lietuvos kraštotyra	3						
5. Lietuvos istorija			2	2			
6. Lietuvių tautotyra							2
Iš viso:	6	5	1	4	1	4	2

b) matematikos, gamtos ir žemės ūkio dalykų grupė

1. Matematika	2						
2. Gamtos mokslai	2	2		1		1	
3. Žemės ūkio mokslai	2	1		1		2	
4. Gamtos mokslų pratybos				2		2	2

4. Žemės ūkio pratybos

					2		2
Iš viso:	6	3	2	2	4	3	4
Iš viso:							
privalomų val.	30	11	26	15	17	25	16

lentelė paimta iš: Pedagogikos metraštis, II sąs.,
Klaipėda-Panevėžys, 1938, 1939, p. 259,260.

Mokymo plane buvo dar privaloma katalikų ir evangelikų tikybos dalykų grupė. Ją sudarė: tikybos sistemos metodikos teoriniai kursai, pirmajam dalykui I sem. 1, antrame 2 sav. val., taip pat pedagoginė praktika mokykloje ir jos aptarimas po 1 val. III ir IV semestre.

Iš pateikto mokymo plano matyti ne tik tai, kaip apgalvotai buvo parinkti dėstomieji dalykai, bet ir teorinio ir praktinio savarankiško studentų darbo santykis studijų eigoje. Kiekviename semestre nuosekliai didėjo savarankiški praktiniai darbai. Iš planų ryškėja, koks dėmesys skirtas ne tik praktinių darbų mokykloje atlikimui, bet ir aptarimui, taip pat, kaip nuosekliai turėjo būti pereinama prie dalykinio dėstymo vyresniuose šešiametės pradinės mokyklos skyriuose, būtent, šalia pagrindinio mokytojo čia sudaromos galimybės lituanistiniais ir gamtos-matematikos ciklo dalykams skirti papildomą antrąjį mokytoją, tačiau turintį tą patį pedagoginį (tik su pasirinkta kryptimi) pasirengimą.

Tarp instituto pedagogų buvo kūrybingų, sugėbančių derinti pedagoginį ir mokslinį darbą, kadru. Tai parodo jau iki 1939 m. išleisti 2 sąsiuviniai „Pedagoginio metraščio“, kuriame nagrinėjamos aktualios eksperimentinės ir pedagoginės psichologijos, pradinio mokymo teorinės ir praktinės problemos bei naujausieji bendrosios didaktikos pasiekimai.

Atskirų dalykų dėstymo kvalifikacijai kelti buvo organizuojami mokytojų kursai. Nuo 1922 m. iki 1931 m. beveik kasmet vis kitoje vietoje (Kaune, Rokiškyje, Šiauliuose, Marijampolėje, Telšiuose ir kt.) buvo organizuojami rankų darbų kursai, kuriuos iš viso lankė 755 mokytojai. 1926 m. vietimo ministras, pradėjęs steigti šešiametės pradinės mokyklas su žemės ūkio profiliu, patvirtino žemės ūkio srities programą pedagoginiams kursams. Programoje buvo numatyta tokie skyriai: bendroji ir specialioji žemdirbystė ir gyvulinin-

kystė, bitininkystė, daržininkystė, pievos ir ganyklos, sodininkystė, žemės ūkio ekonomika bei sąskaityba ir kooperacija /29/. Nuo 1930 m. kasmet organizuojami žemės ūkio kursai prie žemės ūkio akademijos. Jų uždavinys – parengti mokytojus darbui su V ir VI skyrių mokiniais ir „jaunųjų ūkininkų“ rateliais, kurie buvo organizuojami iš baigusią mokyklą jaunuolių /30/. Fizinio auklėjimo dėstymo tobulinimui rengiami fizinio auklėjimo kursai bei stovyklos. 1938, 1939, 1940 m. vyko defektologijos kursai, kuriuose mokytojai buvo supažindinami su anomalių vaikų psichologija, jų auklėjimo bei mokymo tikslais ir būdais. Šiuos kursus lankė apie 200 mokinių /31/.

Pagal 1935 m. gruodžio mėnesį švietimo ministro patvirtintas taisykles (remiantis „Pradžios mokyklų įstatymo pakeitimo“ 20 par. ir 53 Vyr. Žin. Nr. 200, eil. 1340) pradžios mokyklos mokytojais galėjo būti: 1) asmenys, turį pradžios mokyklos mokytojo vardą; 2) asmenys, turį aukštesniosios mokyklos mokytojo vardą; 3) asmenys, turį vidurinės mokyklos mokytojo vardą; 4) asmenys, turį pradžios mokyklos mokytojo-praktikanto vardą, bet ne ilgiau kaip 6 metus.

Atskiruose punktuose buvo nurodoma, kuriems pradinės mokyklos mokytojams pripažįstamas mokytojo vardas (iš viso 12 punktų). Tai mokytojai baigę Lietuvoje pedagoginį institutą, mokytojų seminarijas iki 1930/31 mokslo metų arba jų du kursus, arba vidurinę mokyklą ir vėliau kokiu nors būdu įsigiję mokytojo cenzą. Mokytojais praktikantais laikomi asmenys, baigę Lietuvos mokytojų seminarijas po 1930/31 mokslo metų arba įgiję mokytojo praktikanto vardą egzaminų keliu Valstybės egzaminų komisijoje arba mokytojų seminarijoje.

Pradinės mokyklos mokytojai priklausė žemesnei valstybės tarnautojų grupei. Visi tarnautojai buvo skirstomi į 18 kategorijų. Pradinės mokyklos mokytojas gaudavo VII kategorijos, jaunesnieji mokytojai VI ir mokytojai padėjėjai V kategorijos atlyginimus. 1936 m. mokyklų įstatymu pradinės mokyklos mokytojai nustatyta suskirstyti atsižvelgiant į tai, kaip inspektoriai įvertindavo jų darbą (patenkinamai, gerai, labai gerai), į darbo stažą ir išsilavinimą, į jaunesnius mokytojus, mokytojus ir vyresnius mokytojus. Mokytojai ir vyresnieji mokytojai galėjo būti I ir II laipsnio /32/. Tuo remiantis, nuo 1937 m. sudaromos 5 mokytojų kategorijos, pagal kurias buvo mokamas atlyginimas: jaunesniems ir I laipsnio mokytojams VI kategorijos, II laipsnio mokytojams

VII kategorijos, vyresniesiems I laipsnio – VIII ir vyresniesiems II laipsnio – IX kategorijos. Taip pat buvo paliekami buitiniai priedai iš savivaldybių /33/.

Nemaža dėmesio buvo skiriama mokytojo politinėms pažiūroms ir būtinam cenzui įsigyti. Įtariamus mokytojus švietimo ministras galėjo atleisti arba perkelti į kitą vietą. Tai ypač paaštrėjo 1925/26 mokslo metais (t.y. prieš Seimo rinkimus, kai valdančioji partija, krikščionys demokratai jautė gresiantį pralaimėjimą rinkimuose). 1926 m. vien gegužės mėn. buvo atleista 380 (12,9%) pradinėjų mokyklų mokytojų. Daugelis iš jų neturėjo cenzo /34/. Tačiau, 1926 m. pasikeitus vyriausybei ir esant švietimo ministru prof. Čepinskiui, daugelis atleistųjų mokytojų buvo gražinti į darbą.

1927 m. vėl atleisti 393 mokytojai /35/, 1932 – 147 mokytojai /36/. Dalis mokytojų dėl įvairių priežasčių patys keisdavo darbą. Daugumą pašalintų ir šiaip išėjusių mokytojų sudarė vyrai. Be to, ir mokytojų parengimo įstaigose merginų procentas didėjo. Pvz., 1935/36 – 1939/40 m.m. Klaipėdos mokytojų institute vyrai sudarė apie 27% visų studentų. Panaši padėtis buvo ir mokytojų seminarijose. Pvz., 1938 m. atidarius Marijampolėje III-ji mokytojų seminarijos kursą, dvi klasės buvo sudarytos merginų ir viena vaikinių. Tuo tarpu semieji mokytojų kadrai, baigę rusiškas mokytojų seminarias, retėjo. Todėl moterų mokytojų procentas pradinėse mokyklose didėjo. Jeigu 1920 m. pradinėse mokyklose dirbo 52,6% vyrų /38/, tai 1940.01.01 jų buvo 40,1% /39/.

Vidurinės mokyklos mokytojas. Nuo pat Lietuvos respublikos egzistavimo pradžios didelių problemų kėlė vidurinės mokyklos aprūpinimas kvalifikuotais pedagoginiais kadrais. Augant šių mokyklų skaičiui, tinkamai parengtų mokytojų labai trūko. 1921 m. kovo mėn. vykęs Pirmasis Lietuvos mokytojų kongresas siūlė prie universiteto steigti pedagogikos skyrių su visų laipsnių pavyzdine mokykla, o prie atskirų fakultetų steigti atitinkamų dalykų dėstymo metodikos katedras. Kadangi šiuo metu dar nebuvo Kaune universitetas įsteigtas, o veikė tik Aukštieji kursai, be to, universitetas tegalėjo kvalifikuotus kadrus duoti tik po keleto metų, mokytojų papildymas kvalifikuotais kadrais pirmiausia vyko per kursus ir mobilizuojant kadrus, baigusius aukštąsias mokyklas už Lietuvos ribų.

Vidurinių mokyklų mokytojai tokius kursus vertino. 1922 m. kovo mėn. 1 d. pareiškime kursų klausytojai nurodė, kad, labai trūkstant Lietuvai mokslinių jėgų, steigiamus prie universiteto kursus jie sveikina, nes šie kursai sudaro galimybes jauniems pedagoginiams kadrams įsigyti atitinkamą išsilavinimą,

neleidžia nutolti nuo gyvenimo, kultūrinių pasiekimų ir stiprina ryšį su kita inteligentija. Kartu kursantai pageidavo išsamiau paskelbtos kursų programos ir, ir kad neturį mokytojo cenzo mokytojai, po kelerių vasaros kursų ir atlikę nustatytus praktinius darbus būtų pripažinti cenzuotais. Kursantai apgailestavo, kad 1919, 1920, 1921 m. Švietimo ministerijos vadovaujami kursai nesuteikė jų kursantams jokių teisių /40/.

1925 m. vidurinių ir aukštesniųjų mokyklų įstatymas reikalavo, kad šių mokyklų mokytojai turėtų Švietimo ministerijos nustatytą cenzą. Mokytojai galėjo būti etatiniai ir laisvai samdomi. Etatiniu mokytoju galėjo būti patvirtintas tik po vienerių metų praktikos, jeigu turėjo ne mažiau kaip 12 sav. valandų atitinkamo laipsnio mokykloje. Laisvai samdomi (be cenzo) po 5 metų stažo pervedami į etatinius, jeigu turėjo ne mažiau kaip 12 sav. pamokų.

Norėdami įsigyti vidurinės mokyklos mokytojo cenzą, nediplomuoti mokytojai, arba norį dirbti ne pagal diplomą įrašytą specialybę pagal 1927 m. paskelbtas „taisyklės aukštesniosios mokyklos mokytojo cenzui įsigyti“ turėjo laikyti mokytojo cenzo egzaminus iš specialybės ir pedagoginių dalykų grupės: pedagogikos teorijos ir sitorijos, psichologijos ir logikos, taip pat praveisti atitinkamų dalykų bandomąsias pamokas /41/.

1936 m. „Vidurinių mokyklų“ įstatymas šių mokyklų mokytojus suskirstė į jaunesnius mokytojus, mokytojus ir vyresnius mokytojus. Visi jie privalėjo turėti Švietimo ministerijos nustatytą cenzą. Be to, mokytojas turėjo turėti ne mažiau kaip 2 metų sėkmingo darbo stažą vidurinėje mokykloje, o vyresnysis mokytojas labai sėkmingo 5 metų darbo stažą (25par.).

Be to, Švietimo ministras galėjo skirti apibrėžtam laikui jaunesniaisiais mokytojais laisvai samdomų teisėmis ir neturinčius jaunesniam mokytojui nustatyto cenzo.

Nors, laikui bėgant, vidurinių mokyklų mokytojų kvalifikacija augo, bet ja nebuvo galima visiškai pasitenkinti nei dalykiniu, nei pedagoginiu požiūriu. Žinomas psichologas, Kauno universiteto privatdocentas Vl. Lazersonas rašė, kad negalima pasitenkinti tik turinčiu aukštosios mokyklos diplomą vidurinės mokyklos mokytoju. Jis apgailestavo, kad į vidurinę mokyklą dirbti nehumanitarinio profilio mokytojai ateina iš universiteto net pedagogikos neklausę. Jeigu būsimieji mokytojai ir susipažįsta su pedagogikos teorija ir net išklauso psichologijos, eksperimentinės pedagogikos arba panašių kursų, jų pedagoginis parengimas dar menkas. Mokslininkas siūlė, kad, sprendžiant mokyklos

reformą, universitetas susirūpintų ne tik geresniu teoriniu pedagoginiu būsimųjų mokytojų parengimu, bet ir parengtų juos praktiškai. Be to, jis priminė, kad reikia psichologiškai atrinkti kandidatus į pedagoginę specialybę. Būsimas pedagogas turi ne tik mokėti savo dalyką, bet ir mokėti jį perteikti, suprasti vaiko psichologiją, suvokti vaiko pažinimo metodus ir kt. /42/.

Pažangūs dėstytojai (Vl. Lazersonas, J. Vabalas-Gudaitis, S. Šalkauskis ir kt.) ieškojo būdų pedagoginiam parengimui gerinti universitete ir kitais keliais.

Konkretų planą pedagoginiam parengimui universitete pateikė Teologijos-Filosofijos fakultetas. Pedagoginio parengimo problemos čia pradėtos svarstyti 1934/35 mokslo metais ir 1935 m. rudenį pateiktas projektas, padarius kai kurias pataisas, priimtas. Pedagoginiame rengime padaryti trys pagrindiniai pakeitimai: a) pedagogikos ir psichologijos mokslai sukonzentruoti Filosofijos fakulteto viduje Pedagoginio instituto pavidalu, b) sustiprinta pedagoginė praktika, įvestas mokyklinės pedagogikos kursas, sukoordinuotos dalykinės metodikos, išplėtos mokyklinės pratybos, c) sustiprinta akademinė drausmė /43/.

Teologijos-Filosofijos fakultetas nepretendavo visiškai patenkinti kvalifikuotų mokytojų vidurinei mokyklai poreikį, todėl buvo siūloma analoginį institutą steigti Humanitarinių mokslų fakultete. Tuo atveju studentai galėtų institutą rinktis ir būtų skatinama pedagoginio parengimo pažanga, abu institutai vienas kitą papildytų.

Buvo pateikta Pedagogikos instituto prie Teologijos-Filosofijos fakulteto tikslai ir struktūra, ryšys su pedagogikos katedra, detalus studijų planas dviem grupėms klausytojų, būtent tiems, kuriems numatoma pedagogika kaip specialybė (pagrindinė šaka) ir šalutinė šaka. Šiuo atveju mus labiau domina šalutinė šaka. Čia pedagoginės disciplinos labiau koncentruotos (jų mažiau), bet valandų skaičius didesnis. Pvz., vien bendrajai pedagogikai (šalia pedagogikos istorijos, eksperimentinės ir mokyklinės pedagogikos) išskirta 10 sav. valandų teorijai ir 2 val. pratyboms (eksperimentinei ir mokyklinei pedagogikai iš viso 6 teorijos ir 8 pratybų).

Skyriuje, kuriame pedagogika kaip specialybė, bendroji pedagogika nenurodoma, bet išskirtos atskiros šakos, būtent: eksperimentinė, priešmokyklinė, mokyklinė, užmokyklinė pedagogika ir mokyklinė teisė.

Abejose grupėse išskirtos metodikos pagal specialybes – lietuvių kalbos metodika 2 val. teorijos ir 4 val. praktikos, o visoms kitoms po 1 val. teorijos ir 4 val. praktikos. Be to, visiems privaloma filosofinės propedeutikos metodika – 1 val. teorijos ir 2 val. praktikos.

Visas pedagogikos instituto kursas turėjo būti išdėstomas per 4 semestrus, tačiau klausytojai galėjo visą kursą kartu klausyti arba jo programą išėiti per didesnę semestrų skaičių. Paskaitų ir pratybų lankymas įsirašiusiems kursą klausyti – privalomas.

Atkreiptas dėmesys pedagoginių kadro atrankai. Nurodoma, kad ji turi būti vykdoma remiantis objektyviais pedagoginiais ir kultūriniais reikalavimais, o ne politine ideologija, varžančia mokytojo laisvę ir mąstymo būdą, nes tokiais atvejais atsitinka, kad menkų gabumų mokytojai tampa mokyklinio gyvenimo lėmėjais /45/.

Daugumą vidurinių mokyklų mokytojų sudarė vyrai, nors buvo tendencija daugėti moterų procentui. Pvz., 1937/38 m.m. moterys sudarė 35,1%, vyrai 64,9% visų mokytojų.

• • •

1. Mokyklų reforma ir švietimo sistemos formavimasis Lietuvoje XX a. pirmojoje pusėje (iki 1940 m.) // LAMMD, Pedagogika, T. XXVII. – V., 1991. P. 87–100.

2. Lietuvos mokyklos ir pedagoginės minties istorijos bruožai (autorių kolektyvas). – V., 1983; Karčiauskienė M. Pradinio švietimo raida Lietuvoje XIX a. antroje pusėje ir XX a. pradžioje. – V., 1989.

3. Geniušas J. Mokyklos reforma ir mokytojai // J. Geniušas. Rinktiniai pedagoginiai raštai. – K., 1968, 46 p.

4. Vabalas-Gudaitis J. Pedagoginio pašaukimo sąvoka // J. Vabalas-Gudaitis. Psichologijos ir pedagogikos straipsniai. – V., 1983, p. 40, 41.

5. Vabalas-Gudaitis J. Ten pat, p. 143.

6. Laužikas J. Švietimo reforma. – K., 1934, p. 143.

7. Šerkšnas A. Mokyklinė bendruomenė. – K., 1939.

8. Lietuvos mokyklos istorijos apybraiža // Tarybinis mokytojas, 1969, liepos 30 d., Nr. 61.

9. Švietimo ministerijos apskaita // Švietimo darbas, 1925, Nr. 6, p. 51.

10. Statistika mokyklų ir mokinių // Švietimo darbas, 1925, Nr. 12, p. 1335.

11. Lietuvos mokyklos istorijos apybraiža // Tarybinis mokytojas, 1969 m. liepos 30 d., Nr. 61.

12. Švietimo reikalai Lietuvoje: pradžios mokyklos // Mokykla ir gyvenimas, 1922 m., Nr. 8, p. 37.

13. Metiniams padedamųjų mokyklų kursams įstatai // Laikinosios vyriausybės žinios, 1991, Nr. 13, p. 5.

14. Ruzgas V. Profesinės sąjungos vasaros mokytojams kursų apyskaita // Mokykla ir gyvenimas, 1922, Nr. 8, p. 25–31.
15. Lietuvos mokyklos istorijos apybraiža // Tarybinis mokytojas, 1969 liepos 30, Nr. 61.
16. Pradžios mokyklų įstatymo pakeitimas (V. Ž. Nr. 117, eil. 914), 1925 m. birželio 23 d. Seime priimtas // Švietimo darbas, 1925, Nr. 10, p. 1033–1038.
17. Statistika mokyklų ir mokinių // Švietimo darbas, 1925, Nr. 12, p. 1336.
18. Lietuvos mokyklos istorijos apybraiža // Tarybinis mokytojas, 1969 m. liepos 30 d., Nr. 61.
19. Pamokų lentelės mokytojų seminarijoms 1921–1922 mokslo metams // Švietimo darbas, 1925, Nr. 6, p. 553.
20. Geniušas J. Mokyklos reforma ir mokytojas // Geniušas J. Rinktiniai pedagoginiai raštai. K., 1968, p. 48.
21. Masiliūnas K. Mokytojo problema // Tautos mokykla, Nr. 11, p. 199–201.
22. Krasauskaitė M. Dėl pradžios mokytojų ruošimo // Tautos mokykla, 1934 m., Nr. 3, p. 43–46.
23. II Kultūros kongresas // Švietimo darbas, 1926, Nr. 9, p. 1034–1048.
24. Svarbios naujienos švietimo srityje // Tautos mokykla, 1935, Nr. 13/14, p. 287–288.
25. Pedagoginis metraštis II sąsiuvinis (red. J. Budzinskas), Klaipėda, 1938; Panevėžys, 1939, p. 261, 264, 265.
26. Buvo parengtas naujas mokytojų seminarijos įstatymo projektas (žiūr. „Tautos mokykla“, 1938, Nr. 24, p. 566).
27. Pradžios mokyklos 1940 metų sausio mėn. 1 dieną // Tautos mokykla, 1940, Nr. 7, p. 197
28. Pedagoginis metraštis II sąsiuvinis. Klaipėda-Panevėžys, 1938, 1939.
29. Žemės ūkio srities programos pedagoginiams kursams // Švietimo darbas, 1936, Nr. 8, p. 957–966.
30. Lietuvos mokyklos istorijos apybraiža // Tarybinis mokytojas, 1969 m. rugpjūčio 1 d., Nr. 62.
31. Ten pat.
32. Pradžios ir vidurinių mokyklų įstatymai // Tautos mokykla, 1936, Nr. 16/17, p. 355.
33. Lietuvos mokyklos istorijos apybraiža // Tarybinis mokytojas, 1969, rugpjūčio 1 d., Nr. 62.
34. Įsakymai // Švietimo darbai, 1926, Nr. 5, p. 671–683.
35. Įsakymai // Švietimo darbai, 1927, Nr. 6, p. 908; Nr. 7, p. 702; Nr. 8, p. 797.
36. Švietimo ministerijos veikimo 1932 m. statistika, p. 20.
37. Apskaičiuota pagal „Pedagoginio metraščio“ (II sąs.) duomenis, p. 261.
38. Lietuvos mokyklos istorijos apybraiža // Tarybinis mokytojas, 1969, rugpjūčio 1 d., Nr. 62.
39. Pradžios mokyklos 1940 metų sausio mėn. 1 d. // Tautos mokykla, 1940, Nr. 7, p. 197.
40. Vidurinių mokyklų mokytojų kursų Steigėjams ir Rengėjams. Vidurinių mokyklų kursų klausytojų Pareiškimas // Mokykla ir gyvenimas, 1922, Nr. 7, p. 57–58.
41. Švietimo darbas, 1927, Nr. 2, p. 192–195.
42. Lazersonas V. Vidurinių mokyklų mokytojų paruošimo klausimu // VDU universiteto žinios. K., 1936, Nr. 5, p. 147–154.
43. Prof. St. Šalkauskis. Lietuvių tauta ir jos ugdymas. K., 1933.
44. Pedagogikos reikalo pertvarkymas Teologijos-Filosofijos fakultete // Lietuvos mokykla, 1936, Nr. 1, p. 60.
45. Prof. St. Šalkauskis. Lietuvių tauta ir jos ugdymas. K., 1933.